

НА ПУТУ – ПУТОПИСИ И МЕМОАРИ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И О СРБИЈИ

зборник радова

Уредници

СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ
МАРКО М. РАДУЛОВИЋ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
МАТИЧНА БИБЛИОТЕКА „ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ“
Београд–Ваљево

САДРЖАЈ

Светлана Шеатовић ПОЗДРАВНО СЛОВО ВАЉЕВУ И УСТАНИЧКОЈ СРБИЈИ	7
Светлана Шеатовић, Марко М. Радловић УВОДНА РЕЧ	9

I

Милош Живковић <i>ЖИТИЈЕ МАКАРИЈА РИМЉАНИНА</i> – ПУТОПИСНА И АПОКРИФНА ТРАДИЦИЈА	15
Персида Лазаревић ди Ђакомо ИЗ И ДО ЦАРИГРАДА: ОПИСИ ПУТА КРОЗ СРПСКЕ КРАЈЕВЕ ПИТЕРА МАНДИЈА И ХЕНРИЈА БЛАУНТА (XVII ВЕК)	31
Nicoletta Cabassi SERBIA AS A SPACE OF IDENTITY: ON SOME DISCURSIVE STRATEGIES IN <i>JOURNEY THROUGH SERBIA</i> <i>AND MONTENEGRO</i> BY E. MARKOV	45
Марко М. Радловић ПУТОПИС И ПАРОДИЈА – <i>ПИСМА ИЗ НЕМАЧКЕ</i> <i>ЉУБОМИРА НЕНАДОВИЋА</i>	65

II

Александра С. Секулић ЦАРИГРАД У ПУТОПИСНОМ ИСКУСТВУ И СВЕДОЧАНСТВУ ЧЕДОМИЉА МИЈАТОВИЋА	81
Бојан Чолак ПУТОПИС СВЕТОМИРА НИКОЛАЈЕВИЋА О НОРВЕШКОЈ: ПОЕТИЧКИ АСПЕКТИ	93
Ljiljana Vanjanin БЕОГРАД УОЋИ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА У ЗАПИСУ ЈЕДНОГ ИТАЛИЈАНСКОГ ДИПЛОМАТЕ	121
Александар С. Пејчић ХУМОРИСТИЧКА ПЕРСПЕКТИВИЗАЦИЈА РАТА (СЕЋАЊА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА НА ИЗБЕГЛИЧКЕ ДАНЕ НА КРФУ)	133
Енрико Даванцо ДУГО ПУТОВАЊЕ У ШЕСТОЈАНУАРСКУ ДИКТАТУРУ. ПОЛИТИЧКЕ, ДРУШТВЕНЕ И ЕТНИЧКЕ СЛИКЕ АЛЕКСАНДРОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У ПУТОПИСУ <i>THE NATIVE'S RETURN</i> ЛУЈА АДАМИЧА	149
Тања Калајџић ЕТИЧКИ ЛИЈЕП ПУТОПИС („ЗАРАЗА ПУТОВАЊА И ПУТОПИСА“ ВЕЉКА ПЕТРОВИЋА)	161

III

Слађана Јаћимовић КА ПУНОМ СМИСЛУ БЕЗ СВАКОГ СМИСЛА – РУСИЈА У ПУТОПИСИМА СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА И ДРАГИШЕ ВАСИЋА	181
Снежана М. Милосављевић Милић ПУТОПИСНИ СЕНЗОТОПИ МИЛОША ЦРЋАНСКОГ	199
Светлана Шеатовић ПУТОПИСИ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ	213
Лариса Костић МЕМОАРСКИ АСПЕКТИ ЕПИСТОЛАРНЕ ФОРМЕ – ПИСМА РАДОВАНА ЗОГОВИЋА	227
Славица Гароња Радованац ПАРТИЗАНСКА ЖЕНСКА МЕМОАРИСТИКА (Митра Митровић, Јара Рибникар, др Саша Божовић)	247

IV

Александра Пауновић КЊИЖЕВНОСТ (ЈОШ) УВЕК <i>НА ПУТУ</i> – ФРАГМЕНТАРНО-ПУТОПИСНИ ЗАПИСИ ИЗ ШПАНИЈЕ И. АНДРИЋА	269
Rosanna Morabito МЕМОАРИСТИКА ИЗМЕЂУ РОВИЈЕСТИ И КЊИЖЕВНОСТИ: DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ	285
Горан Радоњић УСПОМЕНЕ, ТЕКСТ, КОМЕНТАР: <i>ГОДИНЕ КОЈЕ СУ ПОЈЕЛИ СКАКАВЦИ</i> БОРИСЛАВА ПЕКИЋА	297
Милан Гулић РАСПАД СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ПОЧЕТАК ГРАЂАНСКОГ РАТА У ХРВАТскоЈ (1991–1995) У ОЧИМА ДВАЈУ ПУТОПИСАЦА – КУРТА КЕПРУНЕРА И БАБКЕНА СИМОЊАНА	315
Оља Перишић ИДЕНТИТЕТ У ТРАНЗИЦИЈИ У РОМАНУ <i>БЕОГРАДСКИ СВИТАЦ</i> МАРИНЕ ЛАЛОВИЋ	335
Маша Љ. Петровић „ЗАПИСИ КОЈИ НЕ УМЕЈУ ДА СЕ СНАЂУ“ – УТИЦАЈ ДНЕВНИЧКОГ, АУТОБИОГРАФСКОГ, ИРОНИЈСКОГ И ДИСКУРСА КРАТКЕ ПРИЧЕ НА ПУТОПИСНУ ПРОЗУ <i>БРОЈЧАНИК</i> МИРА ВУКСАНОВИЋА	351
ИНДЕКС ИМЕНА	369

Маша Ј. ПЕТРОВИЋ

Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић
masapetrovic01084@gmail.com

„ЗАПИСИ КОЈИ НЕ УМЕЈУ ДА СЕ СНАЂУ“ – УТИЦАЈ ДНЕВНИЧКОГ, АУТОБИОГРАФСКОГ, ИРОНИЈСКОГ И ДИСКУРСА КРАТКЕ ПРИЧЕ НА ПУТОПИСНУ ПРОЗУ *БРОЈЧАНИК* МИРА ВУКСАНОВИЋА

Сажетак: Циљ рада¹ је да пружи одговор на питање на који начин жанр дневника, аутобиографије, кратке и сатиричне приче утиче на гене-зу Вуксановићевог путописа *Бројчаник* (2021), и како мења природу и структуру овог прилично хетерогеног и хибридног прозног облика. Посебна пажња посвећена је поднаслову Вуксановићевог дела, одређеном као *Путописни дневници*, који је био повод за компаративно сагледавање одлика двеју форми и потцртавање фрагментарности, исповедног интроспективног тона, прецизног датирања записа и непосредног бележења догађаја – као одлика дневника које су утицале на форму, тематско-мотивски комплекс путописног наратива и идентитетско одређење фигуре путописца. У раду се тумаче и епизоде путописчевог повратка у личну прошлост, али и у прошлост некадашње заједничке државе Јужних Словена, у којима се истиче узајамно жанровско деловање и укрштање аутобиографског и путописног дискурса. Такође, на одабраним одломцима из дела проучава се утицај жанра кратке приче, онакве какву Вуксановић остварује у *Семољ јори* и *Точилу*, на композицију путописа, као и утицај иронијског дискурса и хумора, видљив у упризоравању субверзивне слике Другог и комично-сатиричној модификацији представе путописца који истражује Даљину и непознате пределе.

Кључне речи: Миро Вуксановић, *Бројчаник*, *Путописни дневник*, путопис, дневник, аутобиографија, кратка прича, иронија, хибридноост, поетичка трансформација путописа

Уводна разматрања

„Путопис је тренутно жанр који доживљава свој процват и који је веома популаран у савременој светској књижевности“ (Thompson 2011: 1) – то

¹ Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС, број 451–03–66/2024–03 од 26. 1. 2024. године.

су речи којима, почетком друге деценије двадесет првог века, Карл Томпсон започиње своју студију посвећену путописној књижевности. Критички процењујући тада актуелну путописну продукцију, он опажа одређене правилности и константе у поетичким стремљењима различитих путописаца, и закључује да је за све њих карактеристична тенденција да њихов путопис у себе укључи „комплексну разноврсност наративних и жанровских форми, начина и планова путовања“ (Исто: 1). Инсистира на томе да је жанровска хибридна била карактеристика путописа готово од првих сачуваних и књижевних историји познатих путописа, али и да је приметан њен пораст почев од осамдесетих година двадесетог века, те да је од тога периода, како симултано тако и појединачно, као резултат интринзичке хетерогености, жанр путописа почео да промовише снажнију, изузетно збуњујућу и комплексну везу са бројним сродним књижевним врстама (в. Исто: 11).

Томпсонова становишта у корелацији су са једном изузетно имагинативном метафоричком сликом помоћу које Џонатан Рабан, осамдесетих година, настоји да дефинише жанр путописа, и обухвати промене које су се у његовом развоју догодиле. Наиме, Рабан примећује:

Путопис је необично озлоглашена пролазна кућа у којој различити жанрови лако завршавају у истом кревету. Она је спремна да угости лични дневник, есеј, кратку причу, песму у прози, грубу белешку и углађену расправу за округлим столом. И све то чини са неселективном љубазношћу и отвореним гостопримством (Raban 1988: 253–254).

Управо ова жанровска отвореност путописа за уплив других књижевних врста и наративних начина, као и његова подесност за проблематизацију широког спектра културолошких, политичких, теоријских и историјских дебата јесте залог популарности овог жанра у целини, и чинилац који теоретичарима путописне књижевности представља потврду да ће путопис и у будућности наставити да буде читана и радо стварана литерарна форма.

Постаје очигледно да је жанр пријемчив широкој читалачкој публици због могућности да покрије целокупан лук књижевних врста које се могу одредити као *high-brow*, *middle-brow* и *low-brow writing* (в. Thompson 2011: 17–19), те да у њему сваки читалац може пронаћи оно што одговара његовом литерарном укусу. Такође, поједини проучаваоци, међу којима се посебно истиче Робин Дејвидсон, сматрају да је заинтересованост за жанр путописа у двадесет првом веку и резултат глобалне носталгије човека за периодом када је постојала дихотомна дистинкција између код куће и у иностранству, источно и западно, на периферији и у центру. Стога путописи и јесу привлачни: стварају илузију да још увек постоји „неконтаминирано *neïde gruyō* које се може открити“ (Davidson 2002: 6).

О заступљености и распрострањености путописне форме у савременој српској књижевности могуће је дискутовати, али је непорецива

чињеница да, почев од 2014. године, Матична библиотека „Љубомир Не-надовић“ у Ваљеву додељује годишњу награду за најбољу књигу путописа објављену на српском језику, чиме скреће пажњу на актуелно путописно стваралаштво и јавности препоручује ствараоце вредне пажње.

Један од добитника ове награде је и Миро Вуксановић, чије је дело *Бројчаник* њоме овенчано 2021. године. Већ летимичним погледом на ову књигу, и њен поднаслов *Путописни дневници*, читаоцу бива јасно да је пред њим истински репрезент савременог путописа, који поткрепљује тврдњу о флексибилности овог жанра и спремности да обухвати веома различите материје и варирајуће форме. Како је реч о аутору „посебног и јединственог наративног гласа у савременој српској књижевности“ (Недић 2023: 159), чији аутопоетички искази сведоче о томе да је његово прозно стваралаштво у перманентном поетичком дијалогу и са књижевном традицијом и са књижевном садашњицом, односно да се његове књиге „споразумевају с временом у којем се појављују, које је разногласно, неуравњено, разнолико и на више крајева у исти мах окренуто“ (Вуксановић 2015: 13–20), *Бројчаник* се може узети као парадигматична савремена путописна књига, и подвргнути проучавању формалне и тематско-мотивске хибридности овог жанра.

Путописни дневници – где почиње дневник, а где престаје путопис?

Међусобно преплитање и жанровски утицај путописа на дневник, и обрнуто, има своју дугу генезу. Теоретичари примећују да у осамнаестом веку дневник достиже већу популарност јер бива стваран у облику путописа: његов обим постаје ограничен временом путовања, а тематско-мотивски план показује знатну књижевну и књижевно-историјску вредност (в. Бојовић 1986: 130). Са друге стране, путопис од безличне форме – чији је акценат не на субјективним мислима већ на информацијама скупљеним током пута, које су у вези са топографијом, економским карактеристикама, војном снагом, демографским одликама (в. Thompson 2011: 19–20) – под утицајем дневника постаје књижевна форма окренута ка унутрашњости путописног субјекта. Од дневника, као „једног од најадаптабилнијих и најсавитљивијих жанрова“ (Merry 1979: 3) путопис преузима наративни начин приказивања, наместо до тада уобичајеног приповедања, те аутори, уместо да поједностављено ретроспективно сумирају оно што осећају као кључна места свога путовања, рекреирају и драматизују чин проживљавања тих догађаја и емоција (в. Thompson 2011: 109–110).

Прожетост два именована жанра карактерише и савремене путописе, те је уочљива и у *Бројчанику* Мира Вуксановића, који је аутор сам, у поднаслову, одредио као путописни дневник. Приликом представљања ове

књиге на Радио Београду 2 Вуксановић је нагласио да је од 2000. до 2004. године свакодневно записивао фрагменте из свог живота, да су ти записи често настајали на путовањима – јер је сматрао „да је задатак писца да са путовања донесе нешто ново у своју књижевност“;² и да је на основу њих приредио и објавио књиге *Ошвсјуду* и *Поврајшак у Раванџраг*, а да је преостале записе, без накнадне дораде, публиковао као *Бројчаник*. У овој аутопоетичкој исповести аутор је нагласио да је био свестан дневничког карактера тих записа, али и суштинске повезаности са путовањем, са, како каже Карл Томпсон, „просуђивањем између себе и другог које је проузроковано кретањем“ (в. Исто: 9), па се због тога одлучио за већ поменути поднаслов.

Поред овог аутопоетичког сведочанства, за проучавање повезаности путописа и дневника значајни су и аутонаративни пишчеви коментари расути у бројним записима *Бројчаника*, коментари у којима писац сам указује на жанр дневника и поједине његове карактеристике, које је преузео и уградио у свој путопис. Пре свега, ту је уводна напомена:

Четири године, и нешто више, свакодневно сам издвајао догађаје, појаве и детаље око себе, описивао их, сажето и спонтано, слободно, без подешавања, *с намером да то буде само за мене*, укључујући и сећања, сусрете, читања, путовања. [...] *Испод сваког записа је тачан датум, сај и минути насљанка*. Где није уписано место, значи да је бележење из Београда или Новог Сада. [...] Сваки запис је *ауџентичан*. Ништа нисам мењао. Чак ни онамо где се сада не слажем са собом (Вуксановић 2021: 9–10; подвлачења М. П.).

У *Бројчанику* се као елемент дневничког дискурса препознаје тенденција да сваки запис буде датован, и да представља неку врсту интимне белешке, „личног дијалога између писца и његове приватне персоне, у којем све може бити дискутовано без притисака уређивачких трендова“ (Merry 1979: 3). Вуксановић стреми одупирању од додатног уређивања и тежи аутентичности, која подразумева да се у тексту задржи и оно са чиме се аутор више не слаже, или што укључује изношење непријатних истина о себи и другима.

Након ове уводне напомене аутонаративни коментари и жанровска одређења сопственог текста као оног који поседује елементе дневника, снажније су присутни у записима „Вајмар, Лајпциг, Берлин“:

Прича о води хоће да каже укупну прозачност (провидност боље је рећи и тачније јесте) моје немачке, *дневничке приче*, писане узгредно, без напора, спонтано, као што се белешке за себе и праве. Ове приче, наравно, јесу мој *догсејник*, започет у соби вајмарског хотела, код

² Цитат преузет из наведеног гостовања, чији је аудио-снимак доступан посредством линка <https://www.rts.rs/radio/radio-beograd-2/4320527/miro-vuksanovic.html>, при-ступљено јула 2024. године.

прозора који је окренут на главну улицу, ону која води у центар града. Била ми је неопходна, јер већ сада не могу да се сетим како је била уређена хотелска соба у Вајмару. Зато што брзо *заборављам*, зато што губим детаље, зато што ми наредни дан затрпа претходни дан, зато пишем белешке иако знам да нећу имати времена ни да их ишчитам, камоли да их средим. Али, сређене не би биле *ауџентичне* (Вуксановић 2021: 62–63; подвлачења М. П.).

Из цитираног одломка опазиво је да аутор хибридикацију путописа објашњава потребом да се сукцесивно записују значајни догађаји са пута, како не би ишчилели из памћења, скрећући пажњу на фактор времена – који може негативно утицати на веродостојност путописног записа, а који нема утицаја на дневнички запис будући да бива бележен непосредно након проживљеног догађаја, сусрета или емоције. Блиско одређење сопственог текста као дневничког присутно је и у запису „Беч“, који се именује као „бечки дневник“ (Исто: 113) и доводи у везу са *Бечким дневником* Јована Јовановића Змаја.

Осим ових аутонаративних одређења и коментара, прецизног датовања записа и инсистирања на њиховој веродостојности и аутентичности, које су последица чињенице да запис настаје у кратком временском периоду након самог догађаја, протканост Вуксановићевог путописа дневничким дискурсом огледа се и у интроспективном исповедном тону. Као што Питер Хулм примећује поводом једног америчког путописа, тако и ми о *Бројчанику* имамо приметити да „његов исповедни тон јесте делимично резултат његовог дневничког формата и употребе презентата, која оставља утисак да читалац чита редове написане у покрету, и као одговор на временске прилике и стање духа“ (Hulme 2002: 91). Исповедни тон дозвољава читаоцу да продре у дубину *јуџојшичевој* ја и да се упозна са његовим размишљањима, психичким и емотивним стањима, да изгради свест о његовом лику и идентитету. У томе светлу репрезентативним примером може се сматрати запис који настаје током Никшићких песничких сусрета, запис из којег читалац сазнаје да је путописац културни радник и прозни стваралац, и бива суочен с осећањима која се буде у њему кад сазна да није добитник Награде „Светозар Ђоровић“. Редови:

[У] Никшићу ми је Ново Вуковић казао да су у жирију за Награду „Светозар Ђоровић“ нијансе одлучиле да је добије Данојлићева *Балада о сиромашћу* а не моја *Семољ Јора*. Зато сам се на отварању осећао као да ми је неко узео нешто што никад и није било моје. Први пут сам се тако осећао и први пут ово пишем (Вуксановић 2021: 32–33),

одишу искреном емоцијом аутора, потребом да подели nelaгоду и до тада непроживљено осећање, које ни сам није сигуран како да именује. Овај слој путописног дневника кореспондира с интимним дневником,

који садржи податке из ауторовог личног живота и претежно је сентименталног карактера, а његова функционалност састоји се у психолошкој аутокарактеризацији путописца и његовом откривању себе читалачкој публици.

И запис из Берлина доноси сродно интимно признање о томе како *ја* на путовању трага за собом, и дословно и фигуративно, како се креће познатим путем ка непознатом, и поистовећује с простором који посећује:

Када сам негде, далеко од куће, као сада, често се видим на географској карти, у месту где сам, као сада што се видим у Берлину. Идем очима по мапи Европе и тражим се. Скрећем од високих планина, идем пре-чицама, покушавам да што пре дођем код себе. Тражим познат пут да бих дошао где нисам био (Исто: 58–59).

Овај одломак, за разлику од претходно цитираног, може имати и карактер универзалног исказа, применљивог на опис унутрашњих доживљаја различитих путописаца, може бити, како то у вези с Вуксановићевим *Даноноћником* именује Ненад Станојевић, „прича о појединцу, али и о човечанству“ (Станојевић 2016: 238). Ипак, чини нам се да у њему превагу односи оно што је субјективно и дубоко лично, што пулсира емотивним сентиментом.

Осим у писању о емоцијама, исповедни дневнички тон присутан је и у изношењу импресија поводом градова које посећује, односно у хронолошком описивању догађаја у којима је као културни посленик Матице српске учествовао на путовањима. Ти записи могу бити од знатне документарно-историјске и друштвене вредности јер су настајали као непосредни пратиоци свакодневног живота једног културног радника почетком двадесет првог века. Такав је запис из Беча, јер у њему писац наглашава да приликом посете овом граду он није фасциниран архитектуром, траговима некадашње велике империје, већ његову пажњу привлачи чињеница да су у том граду српском ћирилицом штампане Вукове збирке народне поезије и прозе. Његова опчињеност ћириличним словима, значајем овог града у историји српског језика, књижевности и културе, сведочи да „Вуксановић заправо путује по српском језику“ (Пантић 2022: 37) и да жели да кроз свој путописни дневник сачини мапу српске културе и традиције, која ће бити на корист и од вредности генерацијама будућих читалаца. Сродну педагошку и културно-мисионарску улогу има и запис из Вишеграда:

Леп је вишеградски мост, моћан је његов камен, сигасти, резан, сложен по дунђерској мрежи, али он не би био онакав да није било Андрића. Док гледам ћуприју, гледам странице књиге. Слушам гласове издалека. [...] Вишеградска стаза није у Вишеграду. Она је у Андрићу. Не треба ићи ради ње у Вишеград. Ради ње треба читати Андрића (Вуксановић 2021: 183, 185).

У овоме запису путописац указује на значај књижевности у обликовању импресија о неком топониму, какав је у овом случају Вишеград, спајајући књижевну и животну имагинацију у нераскидиву целину.

Важан аспект дневничких записа јесте и начелно промишљање о сопственом писању, али и чину писања уопште узев. Захваљујући томе путопис функционише као екстензија, као специфична врста дневника писања, као наративно средство у којем се у фокус може поставити широки спектар поетичких и теоријских питања у вези са чином стварања. Критичари пишчевог дела су у вези с тим највише истицали запис из Вајмара, будући да се „Вуксановић, из разлога поштовања велике, светски значајне књижевне традиције, у једном часу нашао у дилеми има ли права да пише у Вајмару“ (Пантић 2022: 36). Међутим, таквих места у тексту има много, те се сме рећи да је *Бројчаник* истинска ризница за тумачење пишчевих аутопоетичких ставова и промишљања начина писања, свесности или несвесности надахнућа, пута који мисао пређе од мозга преко руке која пише до папира на којем се обликује у финалну целину, пауза и континуитета у писању и сл.

Претходно самеравани однос дневника и путописа разјаснио је да су границе између два жанра порозне, да није једноставно утврдити где почиње дневнички наратив а где се окончава путописни. Ипак, такав меланж доприноси посебном квалитету *Бројчаника*, оставља простор за разноврсне наративне експерименте и приповедачу-путописцу пружа знатно веће приповедне и изражајне могућности него што би му то пружила свака књижевна врста понаособ. Како утврђује Ненад Станојевић, „то писање ’по ивици жанрова’ говори и о ауторству, посебној врсти индивидуалности која мора да нађе сопствени израз“ (Станојевић 2016: 236), и обелодањује жанровску хибридноћ као помоћ у изналажењу сопственог приповедног гласа. Тако писац, „излазећи из оквира познатог, очекиваног, размрдава читаочеву пажњу и отвара му могућност за ново, другачије читање жанра“ (Исто: 243), омогућавајући му да буде задивљен не само спољашњим путовањем, описима природе и пејзажа, већ и унутрашњим, сентименталним путовањем, које иде раме уз раме с оним спољашњим.

Укрштај аутобиографског и путописног дискурса: откривање некадашњег себе и Југославије које више нема

Имајући у виду у уводном делу рада сугерисану и више пута истицану хибридноћ жанра путописа, потребно је сагледати његов однос према аутобиографији, као једној од књижевних врста са којима је у дугој традицији проучавања путописне књижевности најчешће довођен у везу. Карл Томпсон у своме покушају дефинисања жанра путописа истиче као значајан управо „аутобиографски аспект путописа и посматрање различитих

начина на које путопис може постати истраживање не толико света, колико путопишчеве унутрашњости“ (Thompson 2011: 7). Он наглашава, критички се осврћући на енглеске путописе који су настајали у периоду од осамнаестог века па све до првих деценија двадесет првог века, да су елементи аутобиографског увек били у мањој или већој мери присутни у путописном наративу, те да се с правом може закључити да је „путопис обично врло аутобиографски заснована форма и жанр који типично подразумева истраживање и презентовање субјективности путописца-наратора подједнако као и истраживање и сведочење света“ (Thompson 2011: 97). Стога не чуди што Паул Фусел, анализирајући британски и европски путопис између два светска рата и у послератном периоду, сугерише да је форму путописа најбоље разматрати као „подврсту мемоара, у којој аутобиографски наратив израста из приповедачевог сусрета са удаљеним или непознатим подацима, и у којој наратив гарантује литерарну вредност константним ослањањем на стварност“ (Fussell 1980: 203).

Уколико заронимо у историју српске путописне књижевности, увидећемо да се Томпсонова и Фуселова запажања могу применити и на нашу литерарну традицију, посебице од времена стварања Љубомира Ненадовића и његових *Писама из Немачке*, преко авангардних путописа Милоша Црњанског и Растка Петровића, па све до актуелног временског тренутка и путописа Стевана Тонтића, Николе Поповића, Мира Вуксановића и Бранка Анђића. Приметно је да је већ Ненадовић скренуо пажњу на оно што је као путописни субјект и наратор видео и урадио за себе, и да је, саобразно томе, повећао спремност жанра путописа да прихвати прво лице јединине и субјективне мисли и осећања, карактеристичне за аутобиографски дискурс, као саставни део текста (в. Thompson 2011: 98). Управо стога су, својевремено, критичари и читаоци почели да препознају аутобиографске тенденције путописног текста, и његову окренутост сагледавању себе и разматрању односа према догађајима и личностима у временски удаљеном тренутку. Следећи тај поетички континуитет, започет, условно речено, Ненадовићевим акцентовањем аутобиографског искуства, Миро Вуксановић у *Бројчанику* укршта описе природе, архитектуре, уметничких дела, градова које походи и опажа на својим путовањима, са описима сопственог живота, прецизније – одређених етапа живота као што су детињство и средњошколски дани, и ствара жанровски многоструку наративну целину.

Дескрипција појединачних упечатљивих епизода из детињства присутна је већ у првим записима, насловљеним „Беране, Андријевица, Плав, Гусиње и Рас“, којима се отвара Вуксановићева књига. Наратор проговара о периоду живота који је проводио код свог тече Боже Вујачића док је похађао школу на Боану, маркирајући своју идентитетску повезаност са крајем у који путује и наглашавајући негдашњу безбрижност и егзистенцијалну растерећеност свога *ја*, што је изражено у следећем одломку:

Онда сам се, одједном, спуштио доле, под гору, с друге стране потока, у дугачку њиву, где је орао мој покојни тетак Божо Бајов, Вујачић, крупан, кошчат, чоечан, сетан и правичан, код кога сам становао, повремено, када је газап, док сам био у школи на Боану. Оре он, тера дугу бразду, ја идем за њим и у поток бацам изорано камење. Смејем се, а он ме промуклим гласом опомиње (Вуксановић 2021: 12).

Цитирано открива да постоји несклад, својеврстан оштар контраст између *прошлої (дејшињеї)* и *садашњеї (ограслої)* ја који су ситуирани у исти просторни амбијент, да се из тренутка садашњег осећа жал за некадашњим тренуцима спокоја и доколице, па читалац, осим актуелних импресија са путовања по путопишчевим завичајним пределима, бива упознат и са личним унутрашњим путовањем *јушоїисної ја*, са његовим сазревањем и стасавањем у човека какав је у тренутку писања.

Близак повратак у прошлост и искорак у аутобиографски дискурс одликује и записе „Никшић, Билећа, Требиње“, јер аутор, у сусрету са Никшићем, „местом гимназијске авантуре“ (Вуксановић 2021: 27), посеже за ауторerefлексијама, сећањима на дане када је био пропитиван и оцењиван, када је волео и откривао свет око себе, као и за неминовним размишљањима о томе колико се сам, али и све око њега променило. Мирис прошлости буди у Вуксановићу потребу да проговори о појединостима својих школских дана, кретању кроз загонске пределе, и да читаоцу верно и живописно ослика упечатљиве тренутке које је отргао од заборава:

Мирисао сам свежину воде на извору. И мирисао сам сећања на дане када сам ишао у школу и када сам, сам, ишао преко загонских њива, бара, омара и прибојина. Мирисао сам некадашње, а био у свему данашњем (Вуксановић 2021: 119).

У контакту са познатим драгим пределима у *јушоїисном ја* јављају се помало неочекиване емоције узнемирености, које своје корене имају у чињеници да путописац препознаје повезаност између себе некадашњег и себе садашњег, али и да зна колика разлика између њих постоји, те страхује да прошлост може однети превагу над актуелним.

Упечатљив је и симболички опис зграде гимназије, у који је запретена персонификована дескрипција унутрашњег емоционалног пејзажа наратора, и који на својој другостепеној значењској равни открива да бремене прошлости увек метафизички позитивно исијава, али и да доноси сећања на тренутке у којима се ја осећао постиђено, збуњено, у којем је осећао своју недовољност и потребу за личним развојем, али и тренутке који су обликовали све оно што данас јесте. Овај исповедни пасаж нуди критичка промишљања себе са временске дистанце, и потврђује колико је Вуксановићев наратив окренут и ка унутрашњем путовању и (раз)откривању себе:

Стара гимназијска зграда [...] и данас делује осветљено, али се сваки пут кад дођем смањује, делује ми погурено, постиђено. Тамо сам питан и саслушаван. Тамо сам хваљен и кућен. Тамо сам осетио све што ми је одредило касније путеве (Исто: 121).

Међутим, писцу није циљ да пажњу усредсреди само на сопствену личност, већ да уз свој некадашњи живот што шире и обухватније наслика њему значајне минуле историјске и политичке догађаје. Из те намере у *Бројчанику* се, на тематско-мотивском плану, разгрће простор за Југославију и Југословене, док жанровски аспект текста бива усложњен комбиновањем двају типова аутобиографског записа – оног који је усмерен на *ја* и другог, омеђеног историјом, културом и политиком друштва (в. Hart 1974: 221–249). Он се окреће како тематизацији давно минулих историјских догађаја, какав је у записима „Беране, Андријевица, Плав, Гусиње, Рас“ Други светски рат, тако и збивањима блиским времену писања, попут распада заједничке државе Јужних Словена, стварања независне Републике Хрватске, проблематичних унутардржавних односа са Црном Гором, рађања новог национализма, о чему читамо у записима „Загреб“ и „Никшић, Острог, Тврдош, Требиње“. Кратким коментарима, који понекад одишу иронијским и сатиричним тоновима, а каткад и педагошком нотом, он настоји да покаже како велики историјски и политички догађаји утичу на свакодневни живот човека, мењају обрасце понашања, прекрајају културне и језичке појаве.

Дирљива је епизода путопишчевог повратка у Беране, где, посредством артикулације историје именовања овог топоса, писац контраховано наративизује трагичну борбу партизана и четника на тим просторима, прећуткивање историјских датости и прекрајање политичке матрице:

Јуче сам, други пут, ишао лимском долином, васојевићком, и први пут стигао у место којем је враћено име, у Беране. У првом доласку тамо град је био Иванград, по Ивану Милутиновићу, да би све било у једном знаку – партизанском, иако сам знао, као и сви, колико су били гласити и бројни васојевићки четници (Вуксановић 2021: 14).

Ови редови, као и други записи у којима провејавају питања живота за време и након Другог светског рата, те стварања нове заједничке социјалистичке државе, откривају настојање путописца да писањем о прошлости сачува своје југоносталгичарске сентименте. Они потврђују да жанр путописа, поготову његов аутобиографски слој, представља, како то закључују и Патрик Холанд и Грахам Хуган у до сада можда најпрегледнијој студији о савременим путописима, „уточиште за самодовољне, чак носталгично ретроградне, вредности средње класе“ (Holand & Huggan 1998: 8).

На сугестиван начин аутор пише о минулим ратовима који су на нашим просторима обележили последње деценије двадесетог века, сагледавајући

их кроз метафору саобраћајне несреће и посредством инкорпорисања кроатизама у наратив, као што је случај у следећем одломку:

Имена места бирају асоцијације. Често су ружне те асоцијације, ратне, јасеновачке, али их потискујем. Нећу да се предајем прометним незгодама које нису увек у сударима возила. Горе су од њих оне у сударима сећања (Вуксановић 2021: 79).

Остваривањем оваквих појединачних микро слика аутор успоставља макро слику о потресним, тешким, изазовним временима која су обележила српски народ у прошлости, а самим тим и његово *јуџојисно ја*. На овај начин се Вуксановићев путопис приближава другим савременим путописима, чија је доминантна одлика, како примећује Томпсон, пружање увида у значајне идеологије и друштвене праксе које су биле водеће у прошлости и које подржавају тренутни светски поредак (в. Thompson 2011: 3).

Претходно истакнути елементи аутобиографског, који сведоче у прилог томе како путопис није само дословно путовање, већ може бити и емоционално, психолошко, културолошко, историјско, па чак и политичко путовање у прошлост, заједно са аутором – рађа питања одакле и због чега су ти аутобиографски елементи присутни у Вуксановићевом, уопште узев у савременом путопису, али и у путописима настајалим у ранијим књижевноисторијским периодима. Занимљиво је да Карл Томпсон ову нарастајућу и увек присутну потребу за упливом путопишчевог личног искуства у путописну књижевност не поистовећује са директним аутобиографским утицајем на жанр путописа, већ њене корене тражи у жељи и настојањима путописца да нагласи свој статус очевица, и пружи кредибилитет свом извештају (в. Исто: 98). Да ли Томпсон има право или ипак постоји индиректан утицај жанра аутобиографије на путопис – остаће отворено питање, на које ће одговор вероватно дати наредне генерације проучавалаца, но оно што је можда и значајније од тога одговора јесте које су последице ове жанровске фузије и због чега, код одређених стваралаца, долази до преваге аутобиографског над путописним.

Чини се да аутобиографски дискурс у Вуксановићем *Бројчанику* настаје природно, као директна последица тога што се путује у познате пределе, пределе у којима је аутор стасавао и проводио одређене формативне године, али и да је делом реч о ауторовој свесној намери да се, у свом целокупном стваралаштву, па тако и путописном остварењу, усмери на „оне животне садржаје који су у највећој мери мотивисани искуством стеченим у детињству и завичају“ (Недић 2023: 157). У његовом стваралаштву уплив аутобиографског у жанр путописа резултира комбинацијом наративних модела и вештом осцилацијом између „етнографског, дистанцираног, аналитичког начина“ и „аутобиографског, емоционално засићеног“ (Nixon 1992: 15), што доприноси хетерогености и хибридности, а самим тим и уметничкој вредности написаног.

Кратка иронична прича о субверзивном Другом и о *йуџојисном ја* које истражује близину: утицај иронијског и дискурса кратке приче на жанр путописа

У уводу рада представљена је идеја Џонатана Рабана о путопису као пролазној кући која у госте прима различите жанрове, међу којима се издваја и жанр кратке приче (Raban 1988: 253). Надовезујући се на његову теоријску мисао Карл Томпсон ће скренути пажњу да путопис од ове кратке прозне форме може преузети не само композицију, идеалну структуру која се одликује јединством радње и усмереношћу ка одређеном циљу, већ и њен тон, који осцилује од веома озбиљног до веома духовитог, чак и иронијског (Томпсон 2011: 17). Мада је за кратку причу карактеристична поменута структура, организованост радње и усмереност ка одређеном циљу, за могућност њеног жанровског преплитања са путописом значајније је питање њеног настанка и значења које самим обликом генерише. Како поједини теоретичари узрок појаве ове књижевне врсте изналазе у „постепеној, али сигурној дезинтеграцији традиционалне новелистичке форме и трагању за новим начином приказивања човека у његовој конфронтацији са стресовима савремене техницистичке епохе“ (Ђорђевић 1986: 379), он значењски почиње да се повезује са жанром и наративним модусом у којем је могуће проговорити о нарушавању тоталитета, губитку смисла савременог света, испрекиданим међуљудским односима и изгубљеношћу човека у свету који се непрекидно мења. Таква потреба за исказивањем промена које доноси ново доба, и наглашавањем дискрепанције између традиционалног и иновација, опазива је и код савремених путописаца који желе да релативизују свој однос према свету, *Друјоме* и путовању. Стога они од кратке приче преузимају фрагментарност, краткоћу појединачних путописних записа, сведеност у описивању људи са којима се сусрећу на путу и догађаја који боје путничке дане, као и тон који на иронијски и критички начин сагледава *ја* и *Друје*, живот и путовање.

Изузетак од ове тенденције кратког, иронијског и самоиронијског савременог путописног дискурса није ни Миро Вуксановић, те се, што истиче и Михајло Пантић, „неки од фрагмената *Бројчаника* могу читати и као заокружене, поентиране кратке приче“ (Пантић 2022: 36). Такав је, примерице, запис број 1354, који не само да својом композицијом и обртом на завршетку наративне целине – у којем се открива да се путује и пише о путовању како би се оставила нека врста задужбине и како би се у духовном контексту одржао помен сенима преминулих родитеља, већ и у иронијском тону усмереном према своме *ја*, послу који се обавља, путовањима која су саставни део посла, и потешкоћама да се на путовању пише. Индикативан је одломак:

Идем, реченицом и жељом, у жуту, у жућкасту свеску. Ево ми је под левим лактом. [...] Има удес да у њој почне да се бележи мало путовање које нисам уопште доживљавао као пут негде, јер сам био равнодушан, будући да нисам имао „великих задужења“ – осим малог састанка, договора, и читања у воловодници, с бине, гласом у полупразну салу (какву сам очекивао и какву сам нашао) (Вуксановић 2021: 11).

У њему је изражена самоиронијска тежња ка унижавању путовања на које се креће, ка испољавању равнодушности путописног субјекта, која сведочи о изостанку узбуђења због путовања – јер постоји заокупираност путника послом. Оваква поставка дијаметрално је супротна од неких модернистичких и авангардних српских и светских путописа, у којима је доминантна радозналост путописца, жеља за откривањем нових предела и култура, за упознавањем и разумевањем *Друјои*. Тако Вуксановић не само да „исмева своје слабашне путничке напоре“ (Thompson 2011: 126), већ иронијску оштрицу усмерава и према људима које среће на путу, прецизније: према њиховом односу спрема културе. Непоштовање културног радника и ствараоца иронично критикује и у следећим редовима:

Неколицина писаца, и ја међу њима, у недовршеној кући, у тек завршеним собама, са заједничким купатилом, добили смо чисте кревете и креветнине, без пешкира, без других обавезних ствари, на коначима, у туристичким местима. Знам зашто је тако, али је и знања понекад одвише (Вуксановић 2021: 19).

Овим писац, посредством хумора са примесама ироније, који постаје, како то именује Робин Јарвис у својим проучавањима односа хумора и путописа, „адаптационо средство, експресија критичарске реторике“ (Jarvis 2023: 1), изражава свој став о односу заједнице и челних људи из структуре власти према култури. Овакав дискурс премрежава и путописне записе из Требиња (критикује се однос према преносу Дучићевих костију, организацији сахране и чувању успомене на његово име и дело), Загреба (иронијска оштрица усмерена је против институција културе које уништавају ћириличне књиге) и Невесиња (иронија је окренута ка систему који је дозволио да Шантић буде потиснут као песник, јер је у својим песмама настојао да прикаже међусобну конфесионалну толеранцију народа Босне и Херцеговине). У свим тим иронично и критичарски интонираним пасажима аутор отвара питање односа књижевности и политике, културе и политике, заједнице и културе, отвара „једно врло важно поетичко и теоријско питање не само своје прозе, него и прозе и књижевности у данашњем времену уопште, у којем се политика и историја непрестано и без икакве жеље појединих аутора и те како мешају“ (Недић 2023: 166).

Осим у тематизацији наведеног питања, бритак иронијски дискурс појављује се и у записима који су оријентисани ка приказивању менталитета и понашања људи са којима се Вуксановић на путу среће. Путописац се у тим наративним деоницама најчешће поставља као доминантан у односу на *Друјої*, а подсмех произлази из његове спознаје моћи у поређењу са слабостима *Друїих* (в. Jarvis 2023: 2) – које се тичу њихове немогућности да спознају све заблуде и негативне аспекте лажног национализма након распада Југославије. Из перспективе онога који разуме да су нове државе на Балкану политички конструкт, створен са циљем да удаљи припаднике истог народа који живе са две различите стране границе, Вуксановић иронију усмерава на понашање Црногораца и Срба у Црној Гори, ка поделама и границама насталим после ратова деведесетих, а које постају необично важне током вечери поезије:

Домаћини су били гостопримни, али су превише говорили ко су. Нису морали. То знамо. Ја их разумем. Ја их подржавам. До границе! (Вуксановић 2021: 24).

Субверзиван став путописца према *Друјоїме* опазив је и у каткад стереотипним коментарима немачког и аустријског менталитета, из којих провејава иронијски однос према стереотипу да је реч о изузетно вредним и радним народима, али и подсмех западној културној политици. То посебно долази до изражаја у следећем фрагменту, посвећеном посети Националној библиотеци у Франкфурту:

Имају нову зграду библиотеке која је коштала око двесто милиона марака. [...] Држава целој тој грдосији признаје да плати 295 радника. Стотинак држе хонорарно (понајвише студената). На портирници је једна Неготинка, у магацину Словенац, у мензи Хрватица. Имали смо рашта долазити. Ваља видети како Немци раде ма колико то депримирано распојасане и сличне њима (Вуксановић 2021: 46).

Издвојени одломак слика Вуксановићеву потребу да, служећи се специфичним тоном и кратком, језгровитом формом, сугерише горућа политичка, међуљудска, међунационална, културолошка питања, да покаже колико *Друјої* препознајемо у себи, и обрнуто, да ослика промене које се тичу савременог друштва. Његова мотивација блиска је мотивацији коју су имали писци кратке приче почетком 20. века, и коју имају савремени светски књижевници-путописци када преузимају одлике овог жанра и инкорпоришу их у свој путопис, али се стиче утисак да, осим ње, Вуксановић поседује и неке друге поетичке разлоге за преузимање одређених елемената и особености именоване кратке прозне форме. Наиме, понирањем у целокупан опус учача се да се појединачне поетичке одлике кратке приче остварене у путопису могу поистоветити са пишчевим начелним наративним усмерењем

и тежњом ка „краћим прозним формама, донекле сличним још увек продуктивним минималистичким наративним облицима српске књижевности друге половине двадесетог века“ (Недић 2023: 161), какве посебно долазе до изражаја у *Семољ ѿори* и *Точилу*, али су присутне и у другим остварењима. Због тога Марко Недић закључује да је „Миро Вуксановић у кратким причама прозе пронашао свој облик кратке прозне форме и дао му посебно књижевно значење и функцију“ (Недић 2023: 162).

Закључак

У раду смо настојали да из перспективе теорије жанра успоставимо теоријско-методолошки оквир за разумевање и проучавање утицаја дневничког, аутобиографског, иронијског и дискурса кратке приче на савремену путописну прозу, и да оцртамо преглед најзначајнијих ставова у вези с овим истраживачким питањем. Сагласни са тврдњом Питера Хулмеа да, почев од последњих деценија двадесетог века па све до данашњих дана, долази до трансформисања жанра путописа и поигравања његовом документарном, фикционалном и фиктивном природом, желели смо да укажемо на улогу дифузије поетичких елемената других фикционалних и документарних жанрова у наведеној жанровској трансформацији путописа. Доминантне теоријске поставке применили смо на интерпретацију савремене српске путописне прозе *Бројчаник* Мира Вуксановића, с намером да пружимо одговор на питање на који начин различите књижевне врсте утичу на генезу конкретног путописа, овенчаног Наградом „Љубомир Ненадовић“, али и како, у начелу, међају природу и структуру путописа као прилично хетерогеног и хибридног прозног облика.

Посебну пажњу посветили смо самеравању односа путописа и дневника, будући да је везу међу жанровима успоставио и сам аутор изабравши за поднаслов синтагму *Путописни дневници*. Компаративно сагледавање одлика двеју форми, засновано на проучавању подналова и аутонаративних коментара у којима Вуксановић жанровски одређује своје дело, или поједине његове записе као дневник, али и на интерпретацији појединачних записа или њихових одломака – резултирало је потцртавањем фрагментарности, исповедног интроспективног тона, прецизног датирања записа и непосредног бележења догађаја као одлика дневника које су утицале на форму, тематско-мотивски комплекс путописног наратива и идентитетско одређење фигуре путописца. Разматрање односа дневника и путописа разјаснило је да су границе између два жанра порозне, да није једноставно утврдити где почиње дневнички наратив а где се окончава путописни. Ипак, наглашено је да је таква жанровска комбинација допринела уметничкој

вредности *Бројчаника*, а његовом аутору омогућила разноврсне наративне експерименте, пружајући приповедачу-путописцу знатно изражајније могућности но што би му то пружила свака књижевна врста понаособ.

У раду су интерпретиране и епизоде путопишчевог повратка у личну прошлост, у завичајне пределе, детињство и гимназијско доба, као и у прошлост некадашње заједничке државе Јужних Словена, у којима се истиче узајамно жанровско деловање и укрштање аутобиографског и путописног дискурса. Примећено је да аутобиографски дискурс у Вуксановићевом путопису настаје природно, као директна последица тога што се путује у познате пределе и пределе у којима је аутор провео формативне године свога живота. Међутим, опазиво је и да је делом реч о ауторовој свесној намери да се у свом целокупном стваралаштву, па тако и путописном остварењу, усмери на садржаје који су мотивисани искуством стеченим у детињству и у завичају. Последице такве поетичке одлуке јесу уплив аутобиографског у жанр путописа, необична комбинација наративних модела и вешта осцилација између личног (субјективног) и дистанцираног (објективног), што у целини доприноси хетерогености и хибридности наратива, а путописцу дозвољава да пронађе свој лични израз.

На одабраним примерима из дела проучаван је и утицај иронијског и дискурса кратке приче, онакве какву Вуксановић остварује у *Семољ јори* и *Точилу*, на композицију путописа, и начине упризоравања себе и субверзивне слике *Друјої* – било да је реч о оном који је близак *ја* али је одређеним политичким концептима одаљен од *ја*, или о оном који је за *ја* далек и стран. Анализирани примери довели су до закључка да, маневришући специфичним иронијским тоном и језгровитом формом, преузетом од кратке приче, аутор осликава промене које се тичу савременог друштва, апострофира горуће политичке, међуљудске, међунационалне, културолошке изазове, и показује колико *Друјої* има у нама, и обрнуто.

Разматрањем односа путописа *Бројчаник* према жанровима дневника, аутобиографије и кратке иронијске приче наметнуо се утисак да је аутор успео да – жанровским, формалним и наративним комбинацијама и експериментима, али и тематизацијом путовања по просторима бивше Југославије, Беча, Франкфурта, Вајмара, оживљавањем предела и догађаја из детињства и младости, те критичким ставом према непоштовању културе и културе сећања, верској и етничкој нетрпељивости, немару и нераду – своје путописно остварење „успешно укључи у оквире савремене српске књижевности као њен битан и на изванредан начин иновативан конструктивни елемент“ (Недић 2016: 148).

ИЗВОРИ

- Вуксановић 2015: Миро Вуксановић. *Силазак у реч*. Нови Сад: Академска књига.
Вуксановић 2021: Миро Вуксановић. *Бројчаник*. Београд: Лагуна.

ЛИТЕРАТУРА

- Бојовић 1986: Злата Бојовић. „Дневник“. У: *Речник књижевних штермина*. Београд: Нолит.
- Ђорђевић 1986: Милош Ђорђевић. „Кратка прича“. У: *Речник књижевних штермина*. Београд: Нолит.
- Недић 2016: Марко Недић. „Семољска трилогија Мира Вуксановића“. У: *Књижевно дело Мира Вуксановића*, зборник радова. Нови Сад: Академска књига, 235–243.
- Недић 2023: Марко Недић. „Повраћајак у Раванбраг Мира Вуксановића“. *Поетички изазови и групи ојлеги*. Нови Сад: Академска књига, 159–167.
- Пантић 2022: Михајло Пантић. „О књизи *Бројчаник* Мира Вуксановића“. *Алманах Љубини дани*, год. 6, бр. 4. Ваљево: Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“, 34–37.
- Станојевић 2016: Ненад Станојевић. „Даноноћни знакови на путу“. У: *Књижевно дело Мира Вуксановића*, зборник радова. Нови Сад: Академска књига, 235–243.
- Davidson 2002: Robyn Davidson. *The Picador Book of Journeys*. London: Picador.
- Fussell 1980: Paul Fussell. *Abroad: British Literary Travelling Between the Wars*. Oxford: Oxford University Press.
- Hart 1974: Francis R. Hart. “Notes for an Anatomy of Modern Autobiography”. In: *New Directions in Literary History*. Ed. Ralph Cohen. Baltimore: Johns Hopkins University Press, pp. 221–248.
- Holland & Huggan 1998: Patrick Holland and Graham Huggan. *Tourist with Typewriters: Critical Reflections on Contemporary Travel Writing*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hulme 2002: Peter Hulme. “Travelling to write (1940–2000)”. In: *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Ed. by Peter Hulme and Tim Youngs. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarvis 2023: Robin Jarvis. “A Short History of Humor in Travel Writing”. *Studies in Travel Writing*, vol. 26, no.1, pp. 1–18.
- Merry 1979: Bruce Merry. “The Literary Diary as a Genre”. *The Maynooth Review*, vol. 5, no. 1, pp. 3–19.
- Nixon 1992: Rob Nixon. *London Calling: V. S. Naipaul, Postcolonial Mandarin*. Oxford: Oxford University Press.
- Raban 1988: Jonathan Raban. *For Love and Money: Writing – Reading – Travelling*. London: Picador.
- Thompson 2011: Carl Thompson. *Travel Writing*. London & New York: Routledge.

“THE RECORDS THAT CANNOT BE HANDLED” –
THE INFLUENCE OF DIARY, AUTOBIOGRAPHICAL,
IRONIC AND THE SHORT STORY DISCOURSE
ON MIRO VUKSANOVIĆ’S *BRJČANIK*
TRAVELOGUE PROSE

Summary

This paper aims to tackle in which way the genre of diary, autobiography, short and satirical story affects the Vuksanović’s *Brojčanik* travelogue (2021) genesis, and how it changes this rather heterogeneous and hybrid prose form nature and structure. Special attention was paid to the subtitle of Vuksanović’s piece of writing defined as Travelogue diaries, resulting in the comparative consideration of the two forms and highlighting the fragmentation of the confessional tone, a precise event dating and imminent event notation – as diaries’ features that affected the form, the thematic-motive complex of a travel narrative and the identity of a travel writer figure. Additionally, this paper interprets the episodes of the travel writer’s return to his personal past, but also in the past of the former country of South Slavs. Those episodes emphasize the mutual genre action and the autobiographical and travel discourse’s cross-combination. Moreover, the selected passages from this piece of writing explore the influence of the short story genre represented in *Semolj gora* and *Točilo* on the travelogue composition as well as the impact of ironic discourse and humor, visible in showing the subversive image of the Other and comic-satirical modification of the travel writer exploring the Distance and the unknown landscapes.

Keywords: Miro Vuksanović, *Brojčanik*, Travel diary, travelogue, diary, autobiography, short story, irony, hybridity, the travelogue poetic transformation

НА ПУТУ – ПУТОПИСИ И МЕМОАРИ
У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И О СРБИЈИ
зборник радова

Издавачи

Институт за књижевност и уметност
Београд, Краља Милана 2
Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“
Ваљево, Војводе Мишића 35

За издаваче

др Светлана Шеатовић
др Виолета Милошевић

Лектор и коректор

Грозда Пејчић

Израда индекса

Тања Калајџић
Александра Секулић

Ликовно-графичка опрема

Милан Црномарковић

Припрема

Графички студио
ЦРНОМАРКОВИЋ
Београд, Солунска 23

Штампа

Штампарија Топаловић
Ваљево

Тираж

600 примерака

ISBN 978-86-7095-364-2

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-992(082)
821.163.41.09-94(082)
82.02-992(082)
82.02-94(082)

На путу – путописи и мемоари у српској књижевности и о Србији : зборник радова / уредници Светлана Шеатовић, Марко М. Радуловић. – Београд : Институт за књижевност и уметност ; Ваљево : Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“, 2025 (Ваљево : Топаловић). – 380 стр. : илустр. ; 24 см. – (Серија Поетика српске књижевности / Институт за књижевност и уметност, Београд ; књ. 5)

Радови на срп., енгл. и хрв. језику. – „Зборник радова који се налази пред читаоцима резултат је међународног научног скупа „На путу – путописи и мемоари у српској књижевности и о Србији“, одржаног 10. септембра 2024. године.“ – предговор. – Тираж 600. – Стр. 9–12: Уводна реч / Светлана Шеатовић, Марко М. Радуловић. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Summaries ; Резимеи. – Регистар.

ISBN 978-86-7095-364-2 (ИКУ)

1. Шеатовић, Светлана, 1975– [уредник] [аутор додатног текста]
2. Радуловић, Марко М., 1984– [уредник] [аутор додатног текста]

а) Српски путописи – Зборници б) Српски мемоари – Зборници в) Путописи – Зборници г) Мемоари – Зборници

COBISS.SR-ID 181003017